

Hafsa Sultan Külliyesi: 981841

MANİSA'DA HAFSA VALİDE SULTAN BİMARHÂNESİ

HAFSA SULTAN HOSPITAL IN MANISA

Dr. Mustafa ALKAN

Gazi Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Ankara

E-mail: alkanm@gazi.edu.tr

mustafaalkan65@hotmail.com

Summary

This study analyses "Hafsa Sultan Hospital" (Darush Shifa: Health Centre), which was built by Sultan Suleyman the Magnificent in Manisa on behalf of his mother Hafsa Sultan. Firstly, information is provided on Hafsa Valide Sultan, who was the daughter of the ruler of Crimea (Mengli Giray Khan), the wife of Sultan Selim I and the mother of Sultan Suleyman the Magnificent. Following the explanations given on the foundations built by her in Manisa and the place of the hospital among these foundations, the physical structure, health services, social function and historical development of the Hospital are analyzed. The study also explores the relationship between today's Manisa Mental Hospital, which was developed out of Hafsa Sultan Hospital, and the "mesir confection", which was invented by Merkez Efendi (the famous medic of that era) to cure the disease of Hafsa Sultan and which is commemorated every year with a festival. The findings of the study are presented in the conclusion with a special attention to the internal life of an Ottoman Hospital.

Keywords: Manisa, Hafsa Sultan, Darush Shifa (Hospital: Health Centre), Mesir Confection, Foundation

Ayşe Hafsa Sultan

Ayşe Hafsa Sultan, Kırım Hanı Mengli Giray Han'ın kızı¹, Yavuz Sultan Selim'in eşi ve Kanunî Sultan Süleyman'ın annesidir². Hafsa Sultan, Kırım- Bahçesaray'da doğmuş, Şehzade Selim ile evlendikten sonra oğlu Süleyman'ı Trabzon'da, Selim'in sancak beyliği sırasında, 1594 yılında dünyaya getirmiştir. Şehzade Süleyman, İkinci Bayezid tarafından 1509'da Kefe Sancak beyliğine, Yavuz Sultan Selim tahta çıktıktan sonra da, Saruhan Sancak beyliğine tayin edilince, oğluyla birlikte önce Kefe'ye, ardından Manisa'ya gitmiştir. Hafsa Sultan, Yavuz'un kardeşleriyle mücadeleleri; İran ve Memlûk seferleri münasebetiyle, arada bazı fasılalar olsa da, oğlu Şehzade Süleyman ile üç yıl Kefe'de, sekiz buçuk yıl da Manisa'da kalmıştır. Kanunî Sultan Süleyman, babası Yavuz Sultan Selim 22 Eylül 1520'de vefat edince tahta çıkmış, annesini de

İstanbul'a getirterek, Topkapı Sarayına yerleştirmiştir. Bundan sonra "valide sultan" (mehd-i ulyâ) olarak on üç yıl beş ay yirmi yedi gün yaşayan Ayşe Hafsa Valide Sultan, 19 Mart 1534 tarihinde vefat etmiş, eşi Yavuz Sultan Selim'in yanına defnedilmiştir. Sonradan Kanunî Sultan Süleyman, annesinin mezarının üzerine bir türbe inşa ettirmiştir³. Ayşe Hafsa Valide Sultan'ın Osmanlı tarihinde "sultan" unvanını alan ilk kadın olduğu kabul edilmektedir. O, dirayetli bir hanım olup ölümüne kadar Kanunî üzerindeki etkisini kullanarak, Kanunî'nin hanımları Mahidevran ile Hürrem arasındaki rekabeti önlemiştir⁴.

Hafsa Sultan Vakıfları

Otoriter kişiliğinin yanında hayırseverliğiyle de bilinen Ayşe Hafsa Sultan, Süleyman'ın Manisa'daki sarayında aylık 6000 akçe maaş alıyordu; bu Şehzade Sancağı Maaş Defteri'ndeki en yüksek maaştı ve şehzadeninkinin üç katıydı⁵. "Sancak merkezini imar etme ayrıcalığına, hanenin en yaşlı üyesi olarak şehzadenin annesi sahipti"⁶. Bu ayrıcalığı çok iyi değerlendiren Hafsa Sultan, Yavuz'un padişahlığı, oğlu Süleyman'ın sancak beyliği döneminde edindiği servetiyle, Anadolu Vilâyetine tâbi Saruhan, Aydın, Menteşe ve Hüdâvendigâr (Bursa) sancaklarından aldığı mülklerini, Manisa'da yaptırdığı câmi, medrese, şadırvan, mektep, imaret, hamam ve hânkahtan oluşan Hafsa Sultan (Sultaniye) Külliyesine vakfetmiştir. Bu emlak;

1. Aydın Sancağına tâbi (İzmir kazası yakınında) Urla'nın;
  - a) Karye Pazarı, Samanlı, Gazi Deresi, Kuzgulu, Kızılca, Sungurlu, Dündarlı, Yavaşlı, Ortaçlı, Kamanlı, Haşan Fakih, Elvan Fakih, Taylasanlı, Özbek karyelerin (köylerinin) tamamı,
  - b) Kefere nam ile maruf cemaati erbaanın rüsumundan hâsıl olan meblağın tamamı,
  - c) Kapan rüsumundan hâsıl olan meblağın tamamı,
  - d) Urla karyesinde bina olunan dükkânların tamamı (56 sıra dükkân, 11 revaklı dükkân ve 111 üstü örtülü satış tezgâhı⁷)
2. Menteşe Sancağına tâbi Mazun kazasında Sobuca kasabasında çarşı ahali için bina olunan dükkânların tamamı.
3. Saruhan Sancağında;
  - a) Bakır karyesi ile maruf karyenin yörük taifesinin rüsumundan hâsıl olan gelirin tamamı,
  - b) Mezbur (Bakır) karyenin yakında yer alan Koru nâmı ile bilinen arzun tamamı.
4. Hüdâvendigâr (Bursa) Sancağında;
  - a) Tarhala kazasının muamelesine tâbi Kırkağaç karyenin tamamı,
  - b) Kırkağaç, Kayadibi ve Çerçi karyelerinde bina edilen hamam ve dükkânlar ile Kaşköy nam ile maruf Kırmızı karyesi ile birlikte tamamı.
  - c) Gelibolu iskelesinde kâin geçitten geçtiğinde beş bin koyunun âdeti cari üzere rüsumundan hâsıl olan cümle meblağı
5. Saruhan Sancağında Hafsa Sultan'a oğlu Kanunî Sultan Süleyman'ın temlik ettiği;
  - a) Manisa'da Saray nâm ile bilinen kaşrın yakınında olan hamamın tamamı,
  - b) Manisa kazasında Gürle kasabasında kâin değirmenin tamamı,